

Who Wrote *Don Quixote*?

L'original del Quixot no era en anglès, sinó en català

Autor: Lluís M. Mandado i Rossell

Data de publicació: 15-05-2014

Va ser escrit el Quixote en anglès com defensa Francis Carr? O els primers esments de la novel·la en anglès amaguen també un original català? En Lluís Maria Mandado ens ho explica tot seguit

Ja fa molt de temps que en Jordi Bilbeny diu que el Quixot es va escriure en català. En un segon terme, diu, junt amb altres estudiosos, que a les traduccions angleses s'hi veuen coses molt estranyes.

Durant el darrer simposi d'Arenys de Munt, en Rafel Mompó, de Guardamar, va parlar del tema i, com si haguéssim despertat d'una letargia, hi ha hagut un impuls sobre l'estudi d'aquest particular, que teníem posat al congelador.

És que en algunes traduccions angleses antigues veiem com en Sancho Panza és dit Panxa.

Tenim el nom en català a les traduccions: a la d'En Shelton (1612), hi apareix un catalaníssim "Pança" i a la d'En John Phillips (1687), que àdhuc inclou el nom al títol, hi trobem un "Pancha", que és una grafia catalana prefabricada del català "Panxa". També és significatiu que la versió escurçada del 1652 d'Edmund Gayton anomena el protagonista "Quixot".

Són fets molt més que sorprenents, perquè indiquen un origen català del nom, i arrossegueu a veure un original català. De la constatació de fets com aquest, em vénen les ganes de fer un examen sobre aquests Quixots.

I per culpa d'aquest impuls, hem repescat i difós el llibre d'En Francis Carr titulat Who wrote don Quixote? (Qui va escriure dom Quixot?), el qual autor, ignorant tota la falsificació de la història catalana i el robatori de la seva cultura, sosté que el Quixot s'escrigué en anglès i es va traduir al castellà. Cosa que s'assembla en moltes parts al que sostenim a Nova Història.

Thomas Shelton va fer la seva traducció sota l'empara de Thomas Howard, el comte de Walden, i, per aquesta raó, li

adreça la dedicatòria.

Al llibre d'En Carr s'hi fa un estudi de la dedicatòria de la primera i extraordinàriament primerenca traducció a l'anglès, del 1612. Sobretot perquè es fa veure com el Quixot hi va ser traduït anys abans de la seva oficialment primera edició en castellà, que creiem que es vol fer passar oficialment com la prínceps i original, la de Madrid del gener de 1605.

En Servent inclou a la segona part del Quixot una elegant pirueta en què fa dir al mateix censor, en Samsó Carrasco (Censor que rasco), que les edicions del Quixot són les de Lisboa, València i Barcelona. Per tant, la de Madrid no consta a l'enumeració d'impressions que fa el mateix llibre a la segona part. En Servent, l'autor del Quixot, ho fa expressament, perquè així ens diu que no es va fer cap edició al regne de Castella.

L'element desencadenant i revelador és la dedicatòria al comte de Walden, el protector de l'empresa, que cal llegir degudament en trama.

“Mon honorable Senyor,

Havent traduït fa uns cinc o sis anys La Historia de Dom Quixot de la Llengua Espanyola a l'anglès, en l'espai de quaranta dies: Estant en ço més que mig forçat¹ per la insistència d'un molt estimat amic, que estava desitjós d'entendre el tema: Després d'haver-la repassat per sobre, la vaig deixar de banda, i la vaig deixar molt de temps oblidada en un racó, i tan poc mirada de ma part que cap vegada li vaig posar mà per revisar-la o corregir-la.

“Fins que, d'acord amb altres dels meus amics (tramants), vaig estar content de deixar que sortís a la llum (edició), condicionant, que algú altre escrutés i esmenés els errors escapats; ja que els meus assumptes m'impediien submergir-me en aquest treball. Ara entenc per part de l'impressor, que la còpia (no corregida) es va presentar a la vostra Senyoria: fet que de primer m'ha provocat un punt de disgust, perquè com podria passar, temo molt, provarà ser poc treballada i digna, ja sigui de la vostra noble vista o de la vostra protecció”.

I acaba molt maliciosament a la darrera línia marcant d'amagat l'autoria (Servent) i el problema (Thomas Selton):

“El més afectuós servent de Vostre Honor, Thomas Shelton”.

(Your honours most affectionated servitor).

Dues dades o pistes per desvelar la trama

1) El Quixot fou traduït a l'anglès abans del 1602, dos anys abans del primer esment fet del Quixot a Espanya, i tres anys abans que fos publicat.

A) James Fitzmaurice-Kell, seguint el Dictionary of National Biography states, ho veu, perquè Thomas Howard, el Lord Walden a qui es dedica la traducció, deixa de ser comte de Walden per passar a ser comte de Suffolk al 1603, i d'aquí conclou que parlem d'una data anterior.

La traducció dorment es registra finalment al gener del 1611, i afegeix que va traduir el llibre feia uns cinc o sis anys. Queda marcat un altre límit de com de tard es va fer, el 1605 o 1606, calculant-se que ja estava traduït un mes (i no quaranta dies) després de l'edició. Però, quant de temps feia que ja era escrit quan En Thomas Howard va canviar de títols el 1603? En Jordi Bilbeny apunta, pel sistema de concessió de llicències d'impressió, i d'altres dades significatives, que Lo Quixot de Barcelona i en català es devia imprimir al 1595, data molt propera a la de la mort de Felip I de Barcelona, el setembre del 1598.

B) També als dietaris reials anglesos del rei James I hom parla d'aquest desafiament quixotesc, sigui com se'n podria dir d'un esborrany o d'una obra inspirada en ell. O sia: que Don Quixot, imprès o en forma d'esborrany, circulava per les altes esferes d'Anglaterra amb un nom molt indicatiu per a una obra política i de defensa i difusió dels ideals parlamentaris catalans, que era detestada pel realisme espanyol i protegida pels seus enemics britànics.

Ho veiem recolzat per una missiva de l'onze de maig del 1606 d'En Dudley Charleton a En John Chamberlain, on diu que:

I send you Don Quichote's challenge, which is translated into all languages, and sent into the wide world

(Us envio Lo desafiament de dom Quixot, el qual és traduït a totes les llengües, i tramès al món sencer).

C) El crític J.M. Cohen diu que és la millor, la versió més propera i fidel en esperit i forma i semblança a les frases d'En

Servent. Ens està dient que va conèixer l'original castellà just quan es va imprimir (1605), o fins i tot abans.

Amb l'afirmació del traductor que la va començar sis o set anys abans de l'edició feta el 1612 i que la va fer en uns rapidíssims 40 dies, queda demostrada la coneixença de l'obra a l'Anglaterra abans de la impressió a Castella. Hom troba l'explicació que l'original fos en anglès i es fes passar per castellà.

2) Ningú no sap qui va ser En Thomas Shelton. A part de la traducció de les dues parts del Quixot, no es troba cap rastre del llibre. Seguidament veureu com solament és un nom, intencionat i en trama. A qui tapa? A En Joan-Miquel de Servent, l'autor espanyol, o sia, català.

El més fort ho podia veure el lector iniciat a la darrera línia, que ve a ser una mena de signatura. Hi llegim el vostre Servitor o servidor, que ens du en trama al nom real de l'autor: Servent o Sirvent. A més a més, cal descodificar el nom amb què se signa la traducció, Thomas Shelton, i veurem que:

Shelter: significa un apartatós: refugi, protegit, donar refugi contra la policia, indicant que l'obra, i potser l'autor, s'han d'exiliar o fugir i que reben acolliment a Anglaterra.

on: partícula per indicar que la cosa continua.

Posats ací, cal avaluar el nom de Thomas, i ens dóna: tom, o tomell, o llibre, o llibrot. O sigui, que el lector que pensi que és un llibre en trama contra el règim espanyol, podrà entendre:

En Servent, que es fa servidor del protector, agraeix a l'autoritat britànica que aculli o protegeixi el llibre, que és com perseguit per la censura contínuament.

Hem de cercar si En Servent, per impulsar la seva obra aturada a Espanya, va ser a Anglaterra o si sabia anglès.

Ja que el que importa és l'obra, aquestes són qüestions interessants, però no necessàries per mantenir la tesi, ja que ell podria haver acceptat o fet fer la traducció sense anar a Anglaterra ni saber-ne la llengua. Com que la seva obra és de combat polític, i crec que l'Acadèmia d'Argamasilla amaga l'"Acadèmia oculta d'amagar sella", se li podria haver solucionat el problema de la no-edició del llibre a la corona hispànica i les possibles represàlies per haver-ho fet des de grups poderosos interessats, siguin opositors o el govern anglès, fent passar l'obra per estrangera, com crec que passa en altres obres.

Queda confirmada, al meu entendre, la sospita que la traducció Sheldon té la signatura d'En Joan-Miquel de Servent i el reconeixent d'obra perseguida per al Quixot.

17-02-2013

Lluís M. Mandado i Rossell

1 being thereunto more than halfe enforced: on destaca de manera molt brillant l'ambigüitat i diversitat de sentits que permet Therunto: per, per a; però que fa pensar en l'oportú: untold, no dit, no explicat, mai revelat; untouched: intacte, indemne, íntegre enter; untoward: advers, infortunat, desfavorable. I també obstinat, incontrolable.